

היום נלמד בעזרת ה':

ביצה דף י

למדנו אתמול: רבי יוחנן אמר שצריך להפוך את שיטותיהם של ב"ש וב"ה לענין שמחת יו"ט. ישנה מחלוקת לענין שחיטת חיה ועוף ביו"ט כשיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח - ב"ש מתירים, וב"ה אוסרים (מחשש שמא יש שם רגבים לא כתושים ויעבור על איסור טוחן). הגמרא ממשיכה לחפש מחלוקת אחרת לענין שמחת יו"ט שבה דעותיהם הפוכות.

אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר: 'עלי' (= מגש שעליו כותשים חיטים) הוא מוקצה מפני שהוא 'כלי שמלאכתו לאיסור'. ב"ה מתירים לטלטל אותו 'לצורך גופו' דהיינו בשביל לחתוך עליו בשר. אבל ב"ש אוסרים. נמצא שבמחלוקת זו דעותיהם הפוכות מהמחלוקת לענין שחיטת חיה ועוף (- האם מקילים או מחמירים לענין שמחת יו"ט)?

הגמרא זוחה: לכל דעה יש סיבה למה היא מקילה במקום אחד ומחמירה במקום השני. ב"ש מקילים בשחיטה כי לדעתם אין בזה שום איסור (מדובר בעפר תיחוח והדקר נעוץ כבר), אבל ב'עלי' יש איסור מוקצה לשיטתם. ואילו ב"ה מקילים ב'עלי' כי אין איסור לטלטל 'כלי שמלאכתו לאיסור' לצורך גופו לשיטתם, אך בשחיטה יש חשש שיכתוש רגבים עם הדקר.

אין נותנין את העור לפני הדורסן: לדעת ב"ש אסור להניח את העור של הבהמה שנשחטה ביו"ט במקום שידרסו עליו בני אדם מפני שזהו צורך מלאכת העיבוד (על ידי הדריסה), וכן אסור לטלטל את העור משום מוקצה אלא אם כן נשאר מחובר לו בזית בשר. ולדעת ב"ה מותר משום שמחת יו"ט, כלומר שאם לא נתיר זאת ימנעו ולא ישחטו בהמות בכדי לא להפסיד את העור. נמצא שב"ה לקולא וב"ש לחומרא?

הגמרא זוחה: לב"ש אין איסור כלל בדקר נעוץ כאמור, ואילו כאן יש איסור מעבד ואיסור מוקצה. ואילו לב"ה בדקר נעוץ יש איסור של טוחן, ואילו בשחיחת עור אין חשש

(המשך בדף הבא ↓)

כי מנהגם היה לשטוח עורות על הרצפה לישיבה, ואם כן אין נראה הדבר כצורך עיבוד וכמובן שאין בו גם מוקצה.

אין מסלקין את התריסין ביו"ט: מותר לקחת ביו"ט סחורה מחנוני המכירה, ובתנאי שלא יזכיר לו סכום הקניה. החנויות שבזמנם היו עשויות מתיבות שהיו להם תריסין. את התריסין היו 'מסלקין' והופכים אותם לשולחן עליו היו מניחים את הסחורה, בגמר המכירה היו מחזירים את התריסין למקומם וסוגרים את החנות.

לדעת ב"ש אסור לסלק את התריסים משום שלדעתם יש איסור 'בנין וסתירה בכלים'. אך לדעת ב"ה מותר כי לדעתם אין בנין וסתירה בכלים. ב"ה מתירים אפילו להחזיר את התריסים, ואף שזו טירחא שלא לצורך יו"ט – משום שמחת יו"ט, שאם לא נתיר להחזיר לא יפתחו את החנות. נמצא שב"ה לקולא וב"ש לחומרא?

הגמרא מבארת שכאן אי אפשר ליישב את הסתירה לדעת בית הלל – כי הקילו בתריסין אפילו שיש בהם איסור של טירחא מפני שמחת יו"ט, מה שלא הקילו בשחיטה בדקר נעוץ? ולכן אמר רבי יוחנן שצריך להחליף את שיטתם של ב"ש וב"ה לענין תריסים, בכדי להתאים את שיטת בית הלל עם דבריהם לענין שחיטה.

עד כאן לא קאמרי: הגמרא דוחה את דברי רבי יוחנן. בית הלל מקילים בתריסים מכיון שלדעתם אין בנין וסתירה בכלים ואין בזה איסור (ורק הקילו בטירחא לצורך שמחת יו"ט) 'מה שאין כן בדקר נעוץ שיש חשש מלאכת טחינה לא הקילו.

משנה: לא יטול אלא אם כן נענע: ב"ש מחמירים שצריך לנענע את הגוזלים שמעונין לאכול מחר (בכדי לבטל מהם איסור מוקצה) ולא מספיק לומר בפיו על הגוזל שרוצה ליטול, מחשש שמא מחר ימלך בדעתו ואחרי שיקח אותם וימשמש בהם יראה שאינם טובים כל כך ויתחרט ולא יקח אותם, ואז נמצא למפרע שהם מוקצה ונמצא שטלטל מוקצה לחינם. אבל אם מנענע אותם מערב יו"ט כבר בדק אותם ולא יתחרט. ואילו ב"ה מקילים שמספיק להכין אותם בדיבור ולא חוששים שיתחרט.

גמרא: היונים יולדים בכל חודש זוג גוזלות (זכר ונקיבה) הנקרא 'בריכה' עד תקופת טבת, אז ישנה הפסקה בילודה עד חודש ניסן. את הזוג הראשון הנוול בכל שנה (בחודש ניסן) משאירים עם האם היונה בכדי שלא תברח מהקן.

מחלוקת בבריכה ראשונה: המחלוקת בין ב"ש וב"ה רק בבריכה הראשונה שאז יש לחוש שלאחר שיקח את הגוזלות יתחרט ויחזיר אותם לקן (אא"כ כבר נענע אותם מבעוד יום).

לימא 'מכאן אני נוטל': ומה שיקח למחר יתברר למפרע שאותו התכנין להכין מתוך כל היונים, ואין צורך לפרט בדיוק איזה יונים הוא מעונין לקחת (דבר זה נקרא 'יש ברירה' למפרע).

המת בבית ובו פתחים הרבה: מת שנמצא בבית שיש לו הרבה פתחים נעולים, ובחלל הפתחים מבחוץ מונחים כלים, ואין אנו יודעים באיזה פתח יוציאו את המת, כל הכלים הנמצאים תחת הפתחים טמאים (רבנן גזרו עליהם טומאה מספק שמא משם יוציאו את המת). (= כשהדלת פתוחה - כל מה שנמצא תחת המשקוף בחלל הפתח מבחוץ נחשב כמונח באהל המת. וכשהדלת נעולה - הרי היא חוצצת בפני הטומאה, אבל אם סופו של המת לצאת מהפתח הרי הוא נחשב כפתוח לאוהל המת). ואם נפתח אחד מן הפתחים, הכלים הנמצאים שם טמאים, ושאר הפתחים הכלים שיובאו אליהם מכאן ולהבא טהורים, שבודאי המת לא יצא דרכם (ולענין הכלים שכבר היו שם יתבאר להלן).

ובמקרה שכל הפתחים נעולים אבל הוא חשב להוציא את המת בפתח מסויים, הרי הוא מציל את כל הפתחים מלהיטמא, שבודאי המת לא יצא דרכם. לדעת בית שמאי מחשבה זו מועילה דוקא כשחשב עוד לפני שימות המת שעדיין לא ירדה הטומאה על הפתחים, אבל אם חשב לאחר שימות המת וכבר ירדה טומאה על הפתחים אין מחשבתו מועילה לבטל את הטומאה מהפתחים למפרע, אלא תועיל רק לכלים שיהיו מונחים מכאן ולהבא. ולדעת בית הלל מחשבתו מועילה אפילו לכלים שהיו בשאר הפתחים קודם מחשבתו. ואף שחשב רק לאחר שימות המת, לפי שיש 'ברירה' למפרע ואנו אומרים שכעת הוברר שכבר אתמול לפני שמת המת היתה דעתו להוציא דוקא מפתח זה.

נמצא שלדעת ב"ה יש 'ברירה' למפרע. ואם כן מדוע צריך לומר במפורש איזה גוזל הוא נוטל ולא מספיק לומר 'מכאן אני נוטל' ולמחר יתברר למפרע שהגוזל שלקח הוא הגוזל שהוכן מאתמול?

הא אתמר עלה... מכאן ולהבא: כל המחלוקת של ב"ש וב"ה היא רק על כלים שיונחו בפתחים מכאן ולהבא בלבד ולא למפרע, כי גם לדעת בית הלל 'אין ברירה'. אלא שלדעת ב"ש לאחר שמת המת וירדה הטומאה לפתחים - לא מועילה מחשבה (להוציא את המת דרך אחד הפתחים) לבטל את הטומאה משאר הפתחים, אפילו מכאן ולהבא, אלא צריך מעשה (של פתיחת דלת אחד הפתחים) בשביל לבטל את הטומאה מהשאר. ואילו לדעת ב"ה מועילה מחשבה לאחר המיתה לבטל את הטומאה של שאר הפתחים מכן להבא.

רבא אמר לעולם למפרע: כפי שהבנו את המחלוקת בפתחים בהתחלה, שלדעת בית הלל יש ברירה למפרע, ובכל אופן בגזולות צריך לפרש בדיוק את מה הוא לוקח למחר. מכיון שאם יזמין רק באופן כללי, מחר ימשמש בהם עד שימצא גוזלות שמנים, ונמצא שטלטל מוקצה שלא לצורך.

והא אמרת בעומד ואומר: הרי לדעת בית הלל מספיק לעמוד מרחוק ולומר איזה גוזלות הוא רוצה לקחת, ואפילו שיתכן שהגוזלות שנראו מרחוק שמנים יתבררו למחרת ככחושים ויטלטל אותם עד שיקח אחרים?

הגמרא מתרצת שכאשר הוא אומר באופן כללי שיקח מהשובך גוזלות - הוא סומך שמסתמא מחר הוא ימצא גוזלות שמנים ולמחר כאשר הוא לוקח את הגוזלות והוא רואה שאינם שמנים הוא לוקח אחרים. אבל אם הוא מערב יו"ט מברר בפירוש איזה גוזלות הוא לוקח - הוא מודע לכך שגם אם מחר יתברר ששגה בבחירתו הוא לא יחליף את היונים.

אי נמי זימנין: אם יזמין רק באופן כללי - יתכן שלמחר יתברר שכל היונים כחושים, ומגודל אכזבתו לא יקח אף אחד מהם וימנע משמחת יו"ט. אבל אם יברר אותם במפורש - הוא מודע לכך שיתכן שמחר ימצאו כחושים ולמחר יקח אותם בכל מקרה.

מישנה: זימן גוזלים שחורים בערב יו"ט ומצא ביו"ט רק לבנים, או להיפך, כולם אסורים. לפי שהמזומנים הלכו, והנמצאים כאן באו מבחוץ. וכן אם זימן שני גוזלים בערב יו"ט, ומצא ביו"ט שלושה ואינו מכירם, כולם אסורים כנ"ל.

אבל זימן שלושה ומצא שנים, מותרים. לפי שאחד הלך והשאר נשאר, ואנו לא אומרים שכולם הלכו והנמצאים כאן הם אחרים שבאו מבחוץ.

זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן: השוברך היה בנוי באופן שהיה בולט כמין מדף מחוץ למחיצת כל קן, ושם היונים יוצאים לנשום אויר ולנוח, ואח"כ חוזרים לקן.

זימן בתוך הקן ומצאם לפני הקן (= במדף הנ"ל), ובתוך הקן לא מצא כלום, אסורים, שמא באו מבחוץ. אבל אם כשזימן אותם בערב יו"ט לא היו גוזלים אחרים סביבותיהם, מותרים, שבוודאי הם הגוזלים שהזמין אתמול, אלא שיצאו לפני הקן.

גמרא: קושיא: לכאורה הדבר פשוט שאם זימן שחורים ומצא לבנים או להיפך שהם אסורים, ומה המשנה באה להשמיע לנו בזה?

תירוץ: מדובר שהוא זימן שחורים בקן אחד ולבנים בקן אחר ושניהם באותו שוברך, וביו"ט הוא מצא שבקן שהיו שחורים יש כעת לבנים, ובקן שהיו לבנים יש כעת שחורים. והיה מקום לחשוב ולומר שהם אותם גוזלים שהוא זימן בערב יו"ט, אלא שהם התהפכו - שהשחורים הלכו לקן של הלבנים והלבנים הלכו לקן של השחורים, קמ"ל שהגוזלים הלכו, ואלה שנמצאים כאן באו מבחוץ ואסורים.

רוב וקרוב: אם יש לנו ספק כל שהוא, ואם נתלה אותו בדבר הקרוב הרי שנוכל לפשוט את הספק לצד מסויים, ואם נתלה אותו ברוב הרי שנוכל לפשוט אותו לצד אחר, במקרה כזה אנו הולכים אחר הרוב. ואף בעניינינו - אם נתלה שהשחורים והלבנים התחלפו (= מהקן הקרוב) הרי שנוכל להתירם, אבל אנו לא אומרים כך, אלא אנו תולים שהם באו מהעולם (= שזה הרוב) ואנו אוסרים אותם. ומכאן ראייה שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב.

דחייה לראיה: מדובר שיש מדף מחוץ לקן (= כפי שביארנו למעלה), ושם כל הזמן באים ויושבים יונים מהעולם, אלא שהם מפחדים להיכנס לתוך הקן לפי שהיונים שבתוכו מגרשים אותם, וכשהם יוצאים מהשובר היונים מהעולם נכנסים לתוכו. ולכן יש לחשוש שמא היונים מהעולם נכנסו לקן מהמדף, לפי שכעת יש כאן גם 'רוב' וגם 'קרוב', שהרי היונים מהעולם הם הרוב והם גם קרובים, כיון שהם עומדים על המדף.

למדנו במשנה - זימן שנים ומצא שלושה, אסורים: לפי שאם הם אחרים, הרי שבוודאי הם אסורים. ואם הם אותם שזימן, הרי מעורב בהם גוזל נוסף שהוא לא זימן ולא ידוע מי הוא, ומספק שלושתם אסורים.

הניח מנה ומצא מאתיים: מי שהניח מאה זוז של מעשר שני ואח"כ מצא שם מאתיים זוז, לדעת רבי אנו תולים ואומרים שמעות חולין ומעות מעשר מעורבין זה בזה (= מאה חולין ומאה מעשר). ולדעת חכמים הכל חולין, שאנו תולים שהמאה זוז שהיו שם נלקחו משם, ואלה הם מאתיים זוז אחרים של חולין שהונחו שם אח"כ.

הניח מאתיים ומצא מנה: מי שהניח מאתיים זוז של מעשר שני ואח"כ מצא שם רק מאה זוז, לדעת רבי אנו תולים ואומרים שהמאה הנמצאים הם של המעשר שני שהיה שם קודם, והמאה השני נלקח משם. ולדעת חכמים הכל חולין, שאנו תולים שהמאתיים זוז שהיו נלקחו משם, ואלה הם מאה זוז אחרים של חולין שהונחו שם אח"כ.

דין זה של הניח מאתיים ומצא מנה דומה למשנתנו - שזימן שלשה גוזלים ומצא שנים, שאנו אומרים שאחד הלך והשאר נשאר כאן ומותרים, וזה מתאים לכאורה לשיטת רבי.

דחיה: יתכן שמשנתנו כדעת רבנן, אלא ששונה הדין בגוזלות לפי שהם רגילים לדדות ולהיכנס ולצאת, ולכן ניתן לומר שאחד הלך והשאר נשאר, אבל מנה לא הלך מאלו, ומי שנטלו נטל את שניהם.

קושיא: מדוע צריך לתרץ ולדחות שגוזלות רגילים לדדות וכו', והרי רבי יוחנן ורבי אלעזר בעצמם **אחד מהם אמר** שרק בשני כיסים (= ארנקים) נחלקו רבי וחכמים, כלומר שאם הניח שני מנים בשני כיסים נפרדים ומצא אחד, בזה רבי סובר שאם נלקח מנה אחד אין סיבה לומר שגם השני נלקח, אבל אם הניח את שני המנים בכיס אחד גם רבי מודה שמי שלקח את המנה הראשון לקח גם את השני והניח שם מנה אחר. **ואחד מהם אמר** שמחלוקתם היא רק כשהניח את שני המנים בכיס אחד, שבזה חכמים סוברים שהוא נטל את שניהם, אבל כשהניחם בשני כיסים נפרדים גם חכמים מודים שמנה אחד נלקח והמנה השני נשאר.

כעת הגמרא מבארת את הקושיא:

אכן לדעת הסובר שמחלוקתם בשני כיסים מובן שהוא צריך לתרץ שגוזלות רגילים לדדות, לפי שגוזלות דומים לשני כיסים - שאין סיבה לומר שאם גזל אחד הלך אף השני הלך, וכיון שלדעת חכמים אנו אומרים שכל המנים נלקחו, הרי שאי אפשר להעמיד את משנתנו כשיטתם, שהרי במשנתנו כתוב שאנו אומרים שרק גזל אחד

הלך והשאר נשאר, ולכן אמרנו ששונה הדין בגוזלות לפי שהם רגילים לדדות וניתן לומר שאחד הלך והשאר נשאר, אבל מנה לא הלך מאליו, ומי שנטלו נטל את שניהם.

אבל לדעת הסובר שמחלוקתם בכיס אחד, אבל בשני כיסים כולם מודים שמנה אחד נלקח והמנה השני נשאר, א"כ מדוע צריך לתרץ שגוזלות רגילים לדדות? והרי בשני כיסים גם חכמים מודים שלא אומרים שכולם נלקחו אלא מנה אחד נלקח והמנה השני נשאר, וא"כ אף בגוזלות הדין כן - שחכמים מודים שאחד הלך ושנים נשאר, ונמצא שהמשנה מתיישבת אף לדעת חכמים.

רב אשי מתרץ: במשנתנו מדובר בגוזלות הקשורים זה לזה, ובברייתא (= של הניח מנה ומצא מאתיים וכו') מדובר בכיסים הקשורים זה לזה. ביאור: הסובר שמחלוקתם 'בכיס אחד' כוונתו לשני כיסים הקשורים זה לזה שהם כמו כיס אחד, שמחמת שהם קשורים סוברים חכמים שמי שלקח את המנה הראשון לקח גם את השני. ומשנתנו אומרת שאפילו במקרה שהגוזלות מקושרים הנותרים מותרים (= שהרי המשנה אמרה שאם זימן שלשה ומצא שנים מותרים, ומשמע שהיא עוסקת בכל אופן שיהיה), וא"כ אי אפשר ליישב את המשנה כחכמים, שהרי לשיטתם אנו אומרים שכולם הלכו. ולכן חייבים לומר שגוזלות רגילים לדדות, ואף שהם קשורים הם מנתקים את עצמם מהקשירה, וניתן לומר שאחד הלך ושנים נשאר, אבל כיסים לא מנתקים את עצמם זה מזה, ולכן אנו אומרים שמי שלקח את המנה הראשון לקח גם את השני.

ורבי סובר שגם כיסים יכולים להתנתק זה מזה, לפי שהקשר שלהם ניתק ומתפרק מאליו, ומי בא לקחת אותם מצאם מנותקים זה מזה, וחטף רק את המנה הראשון והלך, ולכן ניתן לומר שהמנה שנשאר הוא המנה שהיה כאן קודם.